

ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของประชากรวัยแรงงานต่อผู้สูงอายุ¹

บุศริน บางแก้ว

บทนำ

การก้าวเข้าสู่ศตวรรษแห่งสังคมสูงวัย (Aging society) เป็นปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศกำลังพัฒนา และประเทศไทยก็นับว่าได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วโดยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ประมาณ 7 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.7 ของประชากรทั้งประเทศ (วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2551) ดังนั้น ประเทศไทยจะต้องมีการปรับตัวอย่างมากเพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เพราะการที่ประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งแสดงว่าประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น ซึ่งบ่งชี้ว่าปัญหาสุขภาพต่างๆ จะมากขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น จึงนับว่าเป็นภาระสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องจัดหาสวัสดิการหรือสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆ ด้านสุขภาพให้เพียงพอ (จอห์น โนเดล และนภาพร ชโยวรรณ, 2552:14-15) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความตระหนักต่อสถานการณ์ด้านประชากรสูงอายุของประเทศไทยจะเกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลากว่า 30 ปีแล้ว แต่การดำเนินงานที่ผ่านมามีส่วนน้อยเน้นในเรื่องของการให้การดูแลเกื้อหนุนด้านชีวิตความเป็นอยู่และการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ประเด็นในเรื่องของการสร้างจิตสำนึกให้คนในสังคมเห็นคุณค่าและความสำคัญของผู้สูงอายุ ยังถูกละเลยและไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสังคมต้องเผชิญกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มุ่งเน้นการแข่งขันทางเศรษฐกิจและความสำเร็จในเชิงวัตถุ ทำให้ผู้สูงอายุมีบทบาทเชิงเศรษฐกิจน้อยลง ถูกมองว่าเป็นวัยฟุ้งเฟ้อ และอาจเป็นผลให้ถูกจำกัดโอกาสหรือถูกกีดกันจากการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาประชากรศาสตร์) วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนโดยโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยที่ได้รับการสมทบงบประมาณร่วมทำวิจัยศูนย์นวัตกรรมสหศาสตร์ (โครงการส่งเสริมการทำงานวิจัยเชิงลึกในสาขาวิชาที่มีศักยภาพสูง) โครงการในแผนพัฒนาวิชาการ จุฬาฯ 100 ปี คลัสเตอร์สังคมผู้สูงอายุ

สังคมมากขึ้น รวมทั้งส่งผลให้ทัศนคติของสังคมในเรื่องการมองเห็นคุณค่าในตัวผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งน่าจะมีความสัมพันธ์กับการดูแลเกื้อหนุนผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการดูแลเกื้อหนุนจากบุตรหลานหรือคนในครอบครัว หากบุตรหลานหรือคนหนุ่มสาวในสังคมมีค่านิยมและทัศนคติต่อผู้สูงอายุไปในทิศทางที่เป็นลบ ย่อมไม่เป็นผลดีต่อการดูแลเกื้อหนุนผู้สูงอายุ เพราะผู้สูงอายุอาจจะได้รับการดูแลที่ไม่ดีพอ เกิดปัญหาถูกทอดทิ้งหรือถูกระทำการรุนแรงมากขึ้น

ข้อเท็จจริงประการหนึ่งที่สังคมควรตระหนักเกี่ยวกับผู้สูงอายุคือ ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีความรู้ที่สั่งสมผ่านประสบการณ์ต่างๆ ในชีวิตมาอย่างยาวนาน ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นผู้ที่เปี่ยมไปด้วยคุณภาพ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าสามารถทำคุณประโยชน์ให้กับครอบครัว ชุมชนและสังคมได้เช่นเดียวกับประชากรวัยอื่น ไม่ใช่เป็นภาระของสังคม (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2550) โดยเฉพาะผู้สูงอายุในช่วงวัยต้น (60-69 ปี) ที่ส่วนใหญ่ยังคงมีสุขภาพค่อนข้างดีสามารถช่วยตนเองได้ อีกทั้งยังมีส่วนร่วมทำงานในเชิงเศรษฐกิจ (จอห์น โนเดล และนภาพร ชโยวรรณ, 2552: 40-41) หากสังคมเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วม พร้อมทั้งส่งเสริมศักยภาพของประชากรกลุ่มนี้ เพราะสังคมในศตวรรษที่ 21 นี้ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge Society) หรือเป็นสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Society and Economy) จึงต้องการบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ มาร่วมเป็นพลังในการสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมแบบต่อยอดองค์ความรู้ ทั้งในฐานที่เป็นทุนทางสังคม (Social Capital) และทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ประเทศ รวมทั้งถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลัง (ประชา ตันเสนีย์, 2553)

ดังนั้น ประเด็นในเรื่องของความคิดเห็นหรือทัศนคติต่อผู้สูงอายุจึงเป็นประเด็นที่ควรได้รับความสนใจ และทำการศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติหรือความคิดเห็นต่อผู้สูงอายุ เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางหรือมาตรการในการปลูกจิตสำนึกที่ดีต่อผู้สูงอายุให้เกิดขึ้นในสังคมต่อไป

การศึกษา "ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของประชากรวัยแรงงานที่มีต่อผู้สูงอายุ" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของประชากรวัยแรงงานที่มีต่อผู้สูงอายุ และค้นหาปัจจัยที่มีผลต่อการแปรผันของทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบของทัศนคติของ McGuire (1969) Ostrom (1969) และ Millar and Tesser (1986) ที่ใช้แบบจำลองเกี่ยวกับองค์ประกอบของทัศนคติที่เรียกว่า ABC model of attitudes ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavior component / conation) และองค์ประกอบด้านการเรียนรู้ (Cognitive component) ซึ่งองค์ประกอบทั้งสามนี้อาจมีน้ำหนักหรือเป็นแรงผลักดันแตกต่างกันไปในการประเมินแต่ละสิ่งเร้า และบางครั้งอาจมีความไม่สอดคล้องกันหรือเป็นไปในคนละทิศทาง (Millar and Tesser, 1989) โดยทัศนคติจะแสดงออกได้ 3 แบบคือ ทัศนคติในทางบวก (Positive Attitude) ทัศนคติในทางลบ (Negative Attitude) หรือทัศนคติไม่ดี และการไม่แสดงออกทางทัศนคติ หรือมีทัศนคติเป็นกลาง (Passive Attitude) ซึ่งบุคคลอาจจะมีทัศนคติเพียงด้านใดด้านหนึ่งก็ได้ ขึ้นอยู่กับความมั่นคงในความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ หรือค่านิยมของบุคคลนั้น และทัศนคติก็มีการเปลี่ยนแปลงได้โดยได้รับอิทธิพลทางสังคม ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคตินั้นจะอยู่ในลักษณะของการปฏิบัติตาม (Compliance) การเลียนแบบ (Identification) และเปลี่ยนจากการกำหนดรู้ภายใน (Internalization) หรือต้องการอยากเปลี่ยน (Kelman, 1958 : 51-60) ซึ่งทัศนคติที่มีอยู่เดิมนั้นหากเป็นทัศนคติในทางบวกก็สามารถจะเปลี่ยนไปในทางบวกเพิ่มมากขึ้นได้ หรือเปลี่ยนไปในทิศทางตรงกันข้ามก็ได้ และผู้วิจัยยังได้ผนวกแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ (Knowledge) กับทัศนคติ (Attitude) ของ Zimbardo, et al. (1977: 49-53) เข้าไว้สำหรับใช้เป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเป็นแนวคิดที่มองว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับการรู้ ถ้ามีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นจะทำให้ทัศนคติมีการเปลี่ยนแปลง และเมื่อทัศนคติเกิดการเปลี่ยนแปลงจะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในท้ายที่สุด ดังนั้น การจะทำให้บุคคลเกิดการยอมรับและปฏิบัติสิ่งใดจำเป็นต้องให้บุคคลนั้นมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวก่อนเป็นลำดับแรก

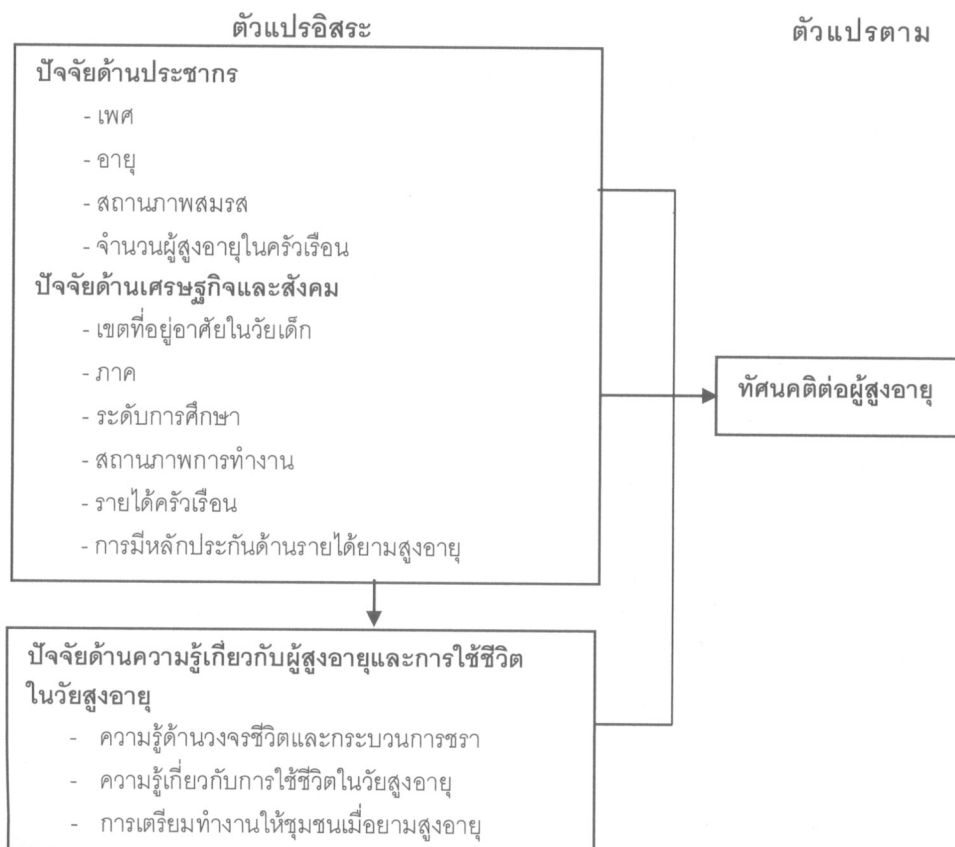
นอกจากนี้ ยังมีอีกแนวคิดหนึ่งที่นำมาใช้ในการกำหนดกรอบการศึกษา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางสังคม ที่มองว่าบทบาทที่แตกต่างกันของคนในสังคมเป็นตัวกำหนดความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มต่างๆ ทางสังคม ทำให้เกิดความลำเอียง และเกิดความเชื่อ

เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของคนกลุ่มต่างๆ เช่น คนในวัยหนุ่มสาวมีบทบาทหลักในการผลิต หรือในเชิงเศรษฐกิจ จึงทำให้ถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่เป็นประโยชน์ใช้การได้ ในขณะที่ผู้สูงอายุมีบทบาทในเชิงเศรษฐกิจลดลง มีการผลิตต่ำ จึงทำให้ถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่เป็นภาระ หรือเป็นประโยชน์น้อย ยิ่งในสังคมปัจจุบันที่เน้นความสำเร็จทางเศรษฐกิจ บทบาทของผู้สูงอายุจึงลดลงกว่าในอดีต เป็นผลให้เกิดทัศนคติทางลบต่อผู้สูงอายุ (Eagly, et al., 2000, Ross, Amabile and Steinmetz, 1977, Kite, et al., 2005)

กรอบแนวคิดของการศึกษา

ผู้วิจัยได้วางกรอบแนวคิดของการศึกษาค้างนี้ โดยดัดแปลงจากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยกำหนดว่า ทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุได้รับอิทธิพลจาก 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุและความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ ดังปรากฏในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การวิเคราะห์ทัศนคติของประชากรอายุ 18-59 ปี ที่มีต่อผู้สูงอายุ นำเสนอโดยการแจกแจงร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด และ 2) การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของประชากรวัยแรงงานที่มีต่อผู้สูงอายุ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ถดถอย เพื่ออธิบายว่าปัจจัยใดมีอิทธิพลต่อทัศนคติของประชากรอายุ 18-59 ปี ที่มีต่อผู้สูงอายุ และเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ แล้วมีตัวแปรอิสระตัวใดบ้างที่สามารถอธิบายการแปรผันของทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 รวมถึงดูว่าปัจจัยทั้งหมดนั้นร่วมกันอธิบายการแปรผันของทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุได้มากน้อยเพียงใด ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูล "การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุ พ.ศ. 2550" จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งมีประชากรตัวอย่างทั้งสิ้น 9,000 ราย และเพื่อให้ข้อมูลครั้งนี้เป็นตัวแทนของประชากรอายุ 18-59 ปี ของทั้งประเทศ ค่าที่นำเสนอในตารางสถิติที่ปรากฏทุกตารางจึงเป็นค่าที่ถ่วงน้ำหนักแล้ว

ผลการศึกษา

สำหรับผลการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ผลการศึกษาทัศนคติของประชากรอายุ 18-59 ปี ที่มีต่อผู้สูงอายุ

พิจารณาจากความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อความเกี่ยวกับผู้สูงอายุจำนวน 12 ข้อ โดยข้อความที่เป็นคำถามในเชิงลบ ถ้าตอบว่าเห็นด้วย ได้ 0 คะแนน ไม่แน่ใจ ได้ 1 คะแนน และตอบว่าไม่เห็นด้วย ได้ 2 คะแนน ส่วนคำถามเชิงบวก ถ้าตอบว่าเห็นด้วย ได้ 2 คะแนน ไม่แน่ใจ ได้ 1 คะแนน และตอบว่าไม่เห็นด้วย ได้ 0 คะแนน มีพิสัยคะแนนอยู่ระหว่าง 2-24 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 18.36 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 4.0 โดยกำหนดให้ผู้ที่มีคะแนนตั้งแต่ 18 คะแนนขึ้นไป คือผู้ที่มีทัศนคติในทางบวกต่อผู้สูงอายุ (ตารางที่ 1)

ผลการศึกษาจากตารางที่ 1 พบว่า มากกว่าครึ่งของประชากรอายุ 18-59 ปี มีทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุ (ร้อยละ 63.6) โดยเห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่สังคมควรให้สิทธิประโยชน์เป็นพิเศษ (ร้อยละ 91.6) ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่ควรได้รับความเคารพนับถือเสมอ (ร้อยละ 91.3) ผู้สูงอายุสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีแก่รุ่นลูกหลาน (ร้อยละ 90.6)

ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์แก่คนรุ่นหลัง (ร้อยละ 89.1) และผู้สูงอายุสามารถทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมได้ (ร้อยละ 88.2) ตามลำดับ

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อความเชิงลบนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นทัศนคติทางลบต่อผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า มีประมาณ 1 ใน 3 ที่มีทัศนคติทางลบต่อผู้สูงอายุ โดยเห็นว่าผู้สูงอายุมักเป็นคนตามโลกไม่ทัน (ร้อยละ 45.4) ผู้สูงอายุมักเป็นภาระแก่บุตรหลานหรือครอบครัว (ร้อยละ 36.1) ผู้สูงอายุมักเป็นคนน่าเบื่อ (ร้อยละ 34.2) ผู้สูงอายุมักเป็นคนขี้บ่น (ร้อยละ 29.6) ผู้สูงอายุเป็นคนมีประโยชน์น้อย (ร้อยละ 21.2) ผู้สูงอายุควรไปอยู่บ้านพักคนชรา (ร้อยละ 9.0) และผู้สูงอายุควรไปอยู่วัด (ร้อยละ 7.8) ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ร้อยละของประชากรอายุ 18-59 ปี ตามทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุ (n = 9,000)

ข้อความ	ร้อยละ (ถ่วงน้ำหนัก)		
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
1. ผู้สูงอายุมักเป็นคนตามไม่ทันโลก	45.4	42.9	11.7
2. ผู้สูงอายุมักเป็นคนน่าเบื่อ	34.2	55.1	10.8
3. ผู้สูงอายุมักเป็นคนขี้บ่น	29.6	60.8	9.7
4. ผู้สูงอายุควรไปอยู่บ้านพักคนชรา	9.0	83.7	7.2
5. ผู้สูงอายุควรไปอยู่วัด	7.8	85.7	6.5
6. ผู้สูงอายุเป็นคนมีประโยชน์น้อย	21.2	68.7	10.1
7. ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์แก่คนรุ่นหลัง	89.1	5.6	5.3
8. ผู้สูงอายุมักเป็นภาระแก่บุตรหลานหรือครอบครัว	36.1	54.8	9.1
9. ผู้สูงอายุสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีแก่รุ่นลูกหลาน	90.6	4.4	5.1
10. ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่สังคมควรให้สิทธิประโยชน์เป็นพิเศษ	91.6	3.6	4.8
11. ผู้สูงอายุสามารถทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมได้	88.2	4.3	7.5
12. ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่ควรได้รับความเคารพนับถือเสมอ	91.3	3.1	5.6

ข้อความ	ร้อยละ (ถ่วงน้ำหนัก)	
	ร้อยละ	จำนวน
ทัศนคติต่อผู้สูงอายุ		
ทัศนคติต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด	36.4	(3,166)
ทัศนคติตามเกณฑ์ที่กำหนด (ทัศนคติทางบวก)	63.6	(5,534)
รวม	100.0	(9,000)
ค่าเฉลี่ย = 18.36, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 4.0, ค่าต่ำสุด = 2, ค่าสูงสุด = 24		

2) การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของประชากรวัยแรงงานที่มีต่อผู้สูงอายุ เป็นการวิเคราะห์การแปรผันหลายทาง (Multivariate Analysis) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) และการวิเคราะห์การถดถอยพหุขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1) ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุ (ตารางที่ 2) พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษาช่วยกันอธิบายการแปรผันของทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุได้ร้อยละ 12.0 โดยตัวแปรจำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือน รายได้ครัวเรือน ระดับการศึกษา ภาคที่อยู่อาศัย (ภาคกลางไม่รวมกรุงเทพมหานคร) และความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ มีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนตัวแปรความรู้ด้านวงจรชีวิตและกระบวนการชรา มีความสัมพันธ์เชิงลบกับทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์การถดถอยพหุระหว่างทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุกับปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของประชากรอายุ 18-59 ปี ที่มีต่อผู้สูงอายุ (n=9,000)

ตัวแปรอิสระ	b	Beta	t
(a)	13.155		
1. เพศหญิง ¹	0.092	0.011	0.886
2.1 กลุ่มอายุต่ำกว่า 30 ปี ²	0.192	0.020	0.993
2.2 กลุ่มอายุ 30-39 ปี ²	0.230	0.025	1.472
2.3 กลุ่มอายุ 40-49 ปี ²	0.170	0.019	1.142
3.1 สถานภาพสมรส ³	0.112	0.013	0.711

ตัวแปรอิสระ	b	Beta	t
3.2 สถานภาพเคยสมรส ³	-0.195	-0.014	-0.824
4. จำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือน	0.147	0.026	2.059 [*]
5. รายได้ครัวเรือน	0.154	0.077	4.874 [*]
6. การมีหลักประกันด้านรายได้ยามชราภาพ ⁴	0.224	0.025	1.701
7. ระดับการศึกษา	0.242	0.113	6.382 [*]
8.1 ภาคเหนือ ⁵	0.015	0.001	0.078
8.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ⁵	-0.247	-0.026	-1.294
8.3 ภาคกลาง ⁵	0.730	0.073	4.152 [*]
8.4 ภาคใต้ ⁵	0.357	0.033	1.874
9. เขตที่อยู่อาศัยในวัยเด็ก (เขตชนบท) ⁶	0.219	0.025	1.602
10. ความรู้ด้านวงจรชีวิตและกระบวนการชรา	-.101	-0.028	-2.184 [*]
11. ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ	.646	0.245	18.713 [*]
12. การเตรียมทำงานให้ชุมชนเมื่อยามสูงอายุ ⁷	.214	0.024	1.828
R=0.347 R ² =0.120 F=41.100			

หมายเหตุ:

a = ค่าคงที่

Beta = สัมประสิทธิ์ความถดถอยมาตรฐาน

R² = สัมประสิทธิ์การตัดสินใจ

F=สถิติการทดสอบแบบเอฟ

n = ขนาดตัวอย่าง

² กลุ่มอายุ 50-59 ปี = กลุ่มอ้างอิง

⁴ ไม่มีหลักประกันด้านรายได้ = กลุ่มอ้างอิง

⁶ เขตเมือง = กลุ่มอ้างอิง

b = สัมประสิทธิ์การถดถอย

R = สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

t = สถิติการทดสอบแบบที

* = มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

¹ เพศชาย = กลุ่มอ้างอิง

³ สถานภาพโสด = กลุ่มอ้างอิง

⁵ กรุงเทพมหานคร = กลุ่มอ้างอิง

⁷ ไม่เตรียมทำงานให้ชุมชน = กลุ่มอ้างอิง

2.2) การวิเคราะห์การถดถอยพหุขั้นตอน (ตารางที่ 3) พบว่า หลังจากที่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ ให้คงที่แล้ว มีตัวแปรอิสระ 6 ตัวที่สามารถอธิบายการแปรผันของทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยร่วมกันอธิบายการแปรผันของทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุได้ร้อยละ 11.6 โดยที่ตัวแปรความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ สามารถอธิบายการแปรผันของทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุได้ดีที่สุดถึงร้อยละ 7.5 รองลงมาคือ ระดับการศึกษา และการอยู่อาศัยในภาคกลาง (ไม่รวม

กรุงเทพมหานคร) ซึ่งสามารถอธิบายการแปรผันของทัศนคติต่อผู้สูงอายุได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.7 และร้อยละ 0.6 ส่วนตัวแปรรายได้ครัวเรือน การอยู่อาศัยในภาคใต้ และความรู้ด้านวงจรชีวิตและกระบวนการชรา สามารถอธิบายการแปรผันของทัศนคติต่อผู้สูงอายุได้เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุขั้นตอนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของประชากรอายุ 18-59 ปี ที่มีต่อผู้สูงอายุ (n=9,000)

ตัวแปรอิสระ	b	Beta	t	R ²	R ² change
(a)	13.875		50.702		
1. ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ	0.652	0.247	19.014	0.075	0.075
2. ระดับการศึกษา	0.268	0.126	8.716	0.102	0.027
3. ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร)	0.835	0.084	6.361	0.108	0.006
4. รายได้ครัวเรือน	0.160	0.080	5.575	0.113	0.005
5. ภาคใต้	0.468	0.043	3.306	0.115	0.002
6. ความรู้ด้านวงจรชีวิตและกระบวนการชรา	-0.109	-0.031	-2.370	0.116	0.001
F = 119.357*					

หมายเหตุ: * = มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาพบว่าประชากรส่วนใหญ่มีทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุ โดยเห็นว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่สังคมควรให้สิทธิประโยชน์เป็นพิเศษ ควรได้รับความเคารพนับถือเสมอ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่รุ่นลูกหลาน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์แก่คนรุ่นหลัง และสามารถทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมได้ ซึ่งสัดส่วนของทัศนคติทางบวกที่พบยังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ที่คาดหวังว่าเมื่อสิ้น 5 ปีแรกของแผนผู้สูงอายุฯ ประชากรควรมีทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุถึงร้อยละ 90 ขึ้นไป ส่วนความเห็นที่เป็นทัศนคติเชิงลบต่อผู้สูงอายุนั้น เห็นว่าผู้สูงอายุมักเป็นคนตามโลกไม่ทัน เป็นภาระแก่บุตรหลาน เป็นคนน่าเบื่อและขี้บ่น เป็นต้น การที่ประชากรยังมีทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุในระดับที่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่คาดหวังไว้น่าจะเนื่องมาจากการ

เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ค่อนข้างจะมีอิทธิพลอย่างมาก ต่อการใช้ชีวิตของคนในปัจจุบัน และส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดและความคิดเห็นต่อเรื่อง ต่างๆ รวมทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องผู้สูงอายุด้วย จึงเป็นประเด็นที่จะต้องให้ความสำคัญ และเร่งปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุให้มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทต่างๆ ในสังคม ซึ่งจะมีส่วนช่วย ปรับทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุให้ไปในทางบวกได้

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติต่อผู้สูงอายุ พบว่า ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับการใช้ ชีวิตในวัยสูงอายุมีอิทธิพลต่อทัศนคติต่อผู้สูงอายุมากที่สุด แสดงว่าผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการ ใช้ชีวิตในวัยสูงอายุมากขึ้นมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุมากขึ้นด้วย ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุเป็นความรู้ที่เชื่อมโยงกับพฤติกรรม ต่างๆ ในชีวิตประจำวันของคนเราตลอดไปจนถึงเรื่องต่างๆ ไปทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและ สุขภาพ ซึ่งน่าจะมีส่วนช่วยให้คนเข้าใจผู้สูงอายุมากขึ้นและมีแนวโน้มที่จะมีการปรับ ทัศนคติที่เคยมีต่อผู้สูงอายุให้ไปในทางบวกมากขึ้น

นอกจากนี้ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมที่พบว่ามีอิทธิพลต่อทัศนคติทางบวกต่อ ผู้สูงอายุในลำดับถัดมาคือ ระดับการศึกษา ซึ่งคนที่มีการศึกษาสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะมี ทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุมากกว่าคนที่มีการศึกษาดำกว่า ทั้งนี้ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะ การศึกษามีส่วนช่วยส่งเสริมให้คนมีความรอบรู้มากขึ้น ทั้งความรู้ตามหลักวิชาการและ ความรู้ทั่วไปในสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว โดยเฉพาะปัจจุบันเป็นยุคที่สังคมมีความเจริญก้าวหน้า ทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารอย่างมาก ทำให้คนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้อย่าง สะดวกและรวดเร็ว รวมถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้สูงอายุ จึงมีส่วนให้ผู้ที่มีการศึกษาสูงมี ความตระหนักและเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรและกระบวนการสูงวัย ตลอดจนจนตระหนักถึงบทบาทและคุณค่าของผู้สูงอายุที่มีต่อครอบครัวและสังคม ประกอบกับ ผู้ที่มีการศึกษาสูงก็น่ามีฐานะเศรษฐกิจและสังคมที่ค่อนข้างมั่นคงจึงน่าจะมีศักยภาพ ในการดูแลเกื้อหนุนผู้สูงอายุได้มากกว่า จึงส่งผลให้มีทัศนคติในทางบวกต่อผู้สูงอายุและ ไม่ได้มองว่าผู้สูงอายุเป็นภาระ ปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งคือ การอยู่อาศัยในภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะอยู่ใกล้กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวง จึงมีโอกาสที่จะเข้าถึงบริการต่างๆ จากภาครัฐได้มากกว่า ทั้งบริการด้านสุขภาพ การศึกษา

การมีอาชีพและรายได้ที่ดี รวมถึงมีโอกาสในการได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ทันสมัย ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ยังมีส่วนสนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่อยู่ในภาคกลางได้รับการพัฒนาให้เป็น ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไป ส่งผลให้ประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานหรือคนหนุ่มสาว มีมุมมองหรือทัศนคติต่อผู้สูงอายุ ไปในทางบวกมากกว่าคนที่อยู่ในภาคอื่น

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาครั้งนี้ พบปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของประชากรอายุ 18-59 ปี ที่มีต่อ ผู้สูงอายุที่สำคัญ 3 ปัจจัย ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ ระดับการศึกษา และการอยู่อาศัยในภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) ดังนั้นจึงน่าจะนำไปเป็นแนวทาง ในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับการปลูกจิตสำนึกและสร้างเสริมทัศนคติที่ดี ต่อผู้สูงอายุ ดังนี้

1) ปรารถนาให้คนมีทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุโดยผ่านระบบการศึกษาทั้งใน ระบบและนอกระบบ รวมถึงการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ประชาชนทั่วไปมีความรู้และ เข้าใจว่าผู้สูงอายุคือกลุ่มผู้ที่ยังคงสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้ โดยเฉพาะใน ด้านความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมา และผู้สูงอายุไม่ใช่ภาระ เพราะส่วนใหญ่ยังคง พึ่งตนเองได้ไปจนเกือบบั้นปลายของชีวิต เมื่อคนในสังคมรับรู้และเข้าใจก็จะมีส่วนในการ ปรับทัศนคติที่เคยมีต่อผู้สูงอายุให้เป็นทัศนคติที่ดีหรือมีทัศนคติที่เป็นบวกมากขึ้น ก็จะช่วย ให้คนทุกวัยอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

2) เสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุให้เกิดขึ้นในทุกระดับ ทั้งในมิติด้าน ชีวิตภาพ ซึ่งได้แก่ความรู้ด้านวงจรชีวิตและกระบวนการชรา และมิติด้านกายภาพ ซึ่งได้แก่ ความรู้ด้านการอยู่อาศัย เศรษฐกิจ และสังคม ควบคู่ไปด้วยกัน โดยเฉพาะความรู้ด้านวงจร ชีวิตและกระบวนการชรา ที่คนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่อง ของกระบวนการชราหรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆด้านร่างกาย จากช่วงอายุหนึ่งจนเข้าสู่วัย สูงอายุ ว่าเป็นความเสื่อมหรือความถดถอยของอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย เช่น การมองเห็น การได้ยิน ความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันด้วยตัวเอง การเจ็บป่วย หรือการมีโรคต่างๆ และความทรงจำ ซึ่งอาจมีผลต่อการมองภาพของผู้สูงอายุไปในมุมนลบ มากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงควรที่จะต้องส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องว่าการ

เปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุนั้นแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับผู้สูงอายุแต่ละคน หากไม่สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องจะทำให้ผู้สูงอายุถูกมองว่าเมื่อแก่ตัวลงจะมีลักษณะเหมือนกันหมด ซึ่งนอกจากจะส่งผลต่อการมีทัศนคติทางลบต่อผู้สูงอายุแล้วยังมีผลต่อการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุอีกด้วย

3) จัดกิจกรรมปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามให้คงอยู่ในสังคม เช่น ค่านิยมในเรื่องความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อผู้สูงอายุในฐานะบุพการี ผู้มีพระคุณ หรือเป็นผู้มีภูมิปัญญาที่มีประโยชน์ต่อสังคม โดยจัดกิจกรรมเชิดชูเกียรติหรือยกย่องบุคคลที่ทำความดี มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ หรือให้การดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในสังคม ให้บ่อยครั้งและมีการนำเสนอต่อสื่อสาธารณะเพื่อให้คนในสังคมรับรู้ และนำไปเป็นแบบอย่าง ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างสภาพภูมิใจ เป็นขวัญและกำลังใจให้กับบุคคลที่ทำดีแล้วยังเป็นการสร้างแรงจูงใจกระตุ้นให้คนในสังคมหันมาใส่ใจดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น

4) จัดกิจกรรมที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างวัยทั้งในครอบครัวและในชุมชน เช่น กิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ ซึ่งที่ผ่านมาดำเนินการโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งเป็นการเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุและสมาชิกต่างวัยในครอบครัวและชุมชน ได้ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆเพื่อเสริมสร้างความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจ ความผูกพัน อันจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัว และจะเป็นการช่วยป้องกันและลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นภายในครอบครัว และเป็นการยกระดับความสัมพันธ์ของสมาชิกครอบครัวที่ประกอบด้วยคนหลายวัยได้ดีขึ้น (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2551: 68) ซึ่งกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวควรจัดให้บ่อยครั้งและขยายไปในวงกว้างก็จะเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการเสริมสร้างให้ประชากรทั่วไปมีทัศนคติทางบวกต่อผู้สูงอายุ

5) เพิ่มบทบาทของผู้สูงอายุในสังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสนำภูมิความรู้หรือคลังปัญญาที่มีอยู่ถ่ายทอดให้กับชุมชนและเด็กรุ่นใหม่ ผ่านกิจกรรมต่างๆในแต่ละท้องถิ่น เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สูงอายุกับคนทุกวัยในสังคมให้ตระหนักในคุณค่าของผู้สูงอายุ และมีทัศนคติที่ดีต่อผู้สูงอายุมากขึ้น

6) ส่งเสริมบทบาทในเชิงเศรษฐกิจให้ผู้สูงอายุที่ยังมีศักยภาพ มีความสามารถ มีความพร้อมและต้องการทำงาน มีงานที่เหมาะสมทำและมีรายได้เลี้ยงตนเองได้

โดยไม่ต้องเป็นภาระของคนอื่น ซึ่งน่าจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะลดทัศนคติทางลบเกี่ยวกับการมองคุณค่าในตัวผู้สูงอายุว่าเป็นคนที่มีประโยชน์น้อยในเชิงเศรษฐกิจ หรือมักเป็นภาระแก่บุตรหลานหรือครอบครัว และปรับทัศนคติให้เป็นทางบวกมากขึ้น

7) การนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุผ่านสื่อ ควรนำเสนอในด้านบวกมากกว่าด้านที่จะนำไปสู่การมองผู้สูงอายุในเชิงลบ เช่น ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งหรือเป็นภาระแก่ครอบครัวและสังคม แต่ควรนำเสนอให้เห็นว่าผู้สูงอายุสามารถเป็นหลักให้กับครอบครัว และทำประโยชน์ให้ชุมชนได้ เพราะผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่า ไม่ใช่ “ภาระ” แต่เป็น “พันธมิตร” ทางสังคม ที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันดูแลส่งเสริมและสนับสนุนให้มีคุณภาพชีวิตในวัยสูงอายุที่ดีและเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา ตั้งชลทิพย์ และคนอื่น ๆ . 2553. คุณค่าผู้สูงอายุ: ภาพสะท้อนมุมมองจากคนสองวัย. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: เอกสารวิชาการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.

จอห์น โนเดล และนาพร ชโยวรรณ. 2552. การสูงอายุทางประชากรและการอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในประเทศไทย แนวโน้มในอดีต สถานการณ์ปัจจุบันและความท้าทายในอนาคต. กรุงเทพฯ. กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทยและสำนักงานภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก.

ประชา ตันเสนีย์. 2553. บทความเรื่อง “ทุนมนุษย์ในผู้สูงวัย”. ศูนย์กลางการจัดการความรู้. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. 2550. รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2550. บริษัท ทีคิวพี จำกัด.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. 2551. รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2551. บริษัท ทีคิวพี จำกัด.

- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. 2551. รายงานผลการศึกษา โครงการสร้างระบบติดตามและประเมินแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2545-2564). วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2554. การสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรพ.ศ. 2554. : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ภาษาอังกฤษ

- Eagly, et al.. 2000. 'Social role theory of sex differences and similarities: A current appraisal' The developmental social psychology of gender. (pp.123-174). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Kelman, HC 1958. 'Compliance, identification, and internalization: Three processes of attitude change'. Journal of Conflict Resolution. 2 (1).
- Mary E. Kite, et al. 2005. 'Attitudes Toward Younger and Older Adults: An Updated Meta-Analytic Review' Journal of Social Issues, vol. 61. no. 2, pp.241-66.
- Millar, M.G. and Tesser, A. 1986. 'Effects of Affective and-Cognitive focus on the Attitude-behavior Relation'. Journal of Personality and Social Psychology, vol. 51, pp. 270-76.
- Ostrom, T. M. 1965. 'The Relationship between the Affective, Behavioral, and Cognitive Components of Attitude'. Journal of Experimental Social Psychology, 1969 . pp . 12-30.
- Ross, L., Amabile, T. M., and Steinmetz, J L. 1977. Social roles, social control, and biases in social-perception processes. Journal of Personality and Social Psychology, 35, 485-494.

Zimbardo, et al. 1977. Influencing Attitude & Changing behavior. London:
Addison-Wesley Publishing Company.